
БОЙКО О.М.,
аспірант,
кафедра зв'язків з громадськістю,
психології і педагогіки,
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»,
м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НАЙВИЩОГО РІВНЯ ОСВІТИ З СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

У статті проаналізовано розвиток найвищого рівня освіти з соціальної роботи у Великобританії, зокрема, основні його етапи, характерні особливості організації докторських програм.

Ключові слова: докторська програма з соціальної роботи (PhD); найвищий рівень освіти з соціальної роботи у Великобританії; професійні докторські програми з соціальної роботи (PD).

В статье проанализировано развитие наивысшего уровня образования по социальной работе в Великобритании, в частности, его основные этапы, характерные особенности организации докторских программ.

Ключевые слова: докторская программа по социальной работе (PhD); наивысший уровень образования по социальной работе в Великобритании; профессиональные докторские программы по социальной работе (PD).

The development of the social work highest level of education in the UK was analyzed, specifically, its main stages, special features of doctoral programs organization. Current debates on the doctoral programs in social work in UK were reviewed. The key organization support within the UK was described for promoting the third cycle of social work education nationally.

Key words: social work doctoral program (PhD); the highest level of social work education in the UK; social work professional doctorates (PD).

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Впродовж останніх років в Європі та в Україні активно триває професіоналізація соціальної роботи, що вимагає забезпечення підготовки фахівців найвищого рівня освіти. Ця проблема є вкрай актуальною для України, де підготовка фахівців соціальної роботи у вищих навчальних закладах передбачає лише бакалаврський та магістерський рівень. У зв'язку з цим важливим є вивчення досвіду зарубіжних країн щодо запровадження третього рівня освіти з соціальної роботи, та наукове осмислення проблем його розвитку.

Оскільки саме Велика Британія має усталені традиції розвитку вищої освіти з соціальної роботи, зокрема, її третього рівня (найперша докторська програма з соціальної роботи була створена у 1998 році), їх вивчення набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В Україні не існує ґрунтовних досліджень, присвячених вивченню особливостей розвитку найвищого рівня освіти з соціальної роботи. Лише деякі його аспекти розглядалися в роботах вітчизняних науковців О. Бойко, Н. Кабаченко, О.Савчук [1; 2 ; 7]. Натомість, більше робіт присвячено особливостям підготовки на рівні бакалавра та магістра соціальної роботи (І. Грига, О. Пічка, Т. Семігіна та ін.) [3 ; 16].

Зазначені питання розглядалися в роботах британських дослідників. Так,

Карен Лайонз (Karen Lyons) зосередила увагу на перспективах розвитку найвищого рівня освіти з соціальної роботи у Великобританії, окремих аспектах розвитку дослідницької спроможності таких програм [9]. Е. Лонг (E. Long), Дж. Орме (J. Orme), Дж. Пауел (J. Powell), Й. Шо (I. Shaw) зосереджуються на особливостях третього рівня освіти з соціальної роботи з огляду на дослідницьку базу соціальної роботи [11 ; 13 ; 10 ; 18]. А Дж. Скоурфілд (J. Scourfield) дослідив професійні докторські програми із соціальної роботи у Великобританії: описав основні характеристики цих програм (кількість студентів, тривалість, структуру тощо), підходи до розвитку програм в різних університетах [14].

Питанням освітньо-кваліфікаційних характеристик докторантів програм із соціальної роботи у Великобританії, досвіду їх навчання на докторських програмах, змісту їх дисертаційних досліджень приділено значну увагу у дослідженнях Дж. Скоурфілда та Н. Максвел (J. Scourfield, N. Maxwell), С. Шардлоу, Дж. Лейх, Л. Морріс (S. Shardlow, J. Leigh, L. Morriss) [15 ; 17].

Можливості міжнародної співпраці у розвитку третього рівня освіти з соціальної роботи в Україні вивчала Дж. Лукас (J.Lucas) [8].

Завданням статті є вивчення особливостей розвитку докторської освіти з соціальної роботи у Великобританії.

Виклад основного матеріалу. Великобританія є однією з перших країн, у якій соціальна робота почала визнаватися як окремий вид професійної ді-

яльності. Професійна підготовка соціальних працівників розпочалася тут ще у 90-х роках XIX століття. В період між 1975 та 1991 роками визнаною кваліфікацією було Свідectво про кваліфікацію з соціальної роботи (the Certificate of Qualification in Social Work (CQSW)). Диплом про неповну вищу освіту з соціальної роботи (DipSW) вперше було видано у Великобританії у 1991 році, а вже до кінця 2009 року видача такого типу диплому була зупинена.

На сьогодні у Великобританії існують наступні рівні освіти з соціальної роботи: бакалаврський, магістерський та докторський.

Після закінчення бакалаврської програми із соціальної роботи студенти отримують диплом бакалавра (бакалавра мистецтв – Bachelor of Arts (BA), бакалавра природничих наук – Bachelor of Sciences (BSc) або бакалавра соціальної роботи – Bachelor of Social Work (BSW)), який пропонують британські університети з вересня 2003 року. Її тривалість три роки. Наступним рівнем освіти є магістерський, який також передбачає отримання магістерського ступеню із врученням відповідного диплому (магістра мистецтв – Master of Arts (MA), магістра природничих наук – Master of Sciences (MSc) або магістра соціальної роботи – Master of Social Work (MSW)). Навчання на магістерській програмі триває протягом одного - двох років.

Ці два рівні замінили попередню систему присудження кваліфікації (англійською «qualifying award»), яка передбачала диплом про неповну вищу освіту з соціальної роботи (undergraduate Diploma in Social Work (DipSW)) та існувала до початку 21 ст. Але у післядипломній освіті диплом із соціальної роботи (postgraduate Diploma in Social Work (PGDipSW)) все ще існує, і він, так само, як і дипломи бакалавра та магістра соціальної роботи, дозволяє його власнику реєструватися та займатися практичною соціальною роботою.

Протягом більшої частини 20 століття магістерський ступінь із соціаль-

ної роботи був найвищим освітнім рівнем в університетах Великобританії. Докторська освіта з соціальної роботи виникла порівняно недавно. Зростання популярності професії, кількості працівників, а також важливості освіти з соціальної роботи у вищих навчальних закладах, спричинило виникнення потреби у підготовці соціальних працівників найвищого (докторського – PhD) освітнього рівня. Перша у країні докторська програма з соціальної роботи була створена в Університеті Східної Англії (University of East Anglia) у 1998 році.

В останні десятиліття кількість освітніх програм із соціальної роботи стрімко зростає. Це було викликано наступними причинами: збільшеним попитом на соціальних працівників з відповідною кваліфікацією для університетських посад викладачів; гострою потребою у фахівцях із докторським ступенем (PhD) із соціальної роботи у дослідницьких центрах та інститутах, які займаються соціальними та поведінковими дослідженнями; поступом у професіоналізації соціальної роботи.

Також розвиткові докторських програм з соціальної роботи, сприяла поява так званого «Звіт Харріса» (1996) [6], який став важливим документом, де було описано умови, необхідні для забезпечення якості докторських (PhD) програм у Великобританії, та ініціював ряд дискусій щодо розвитку докторських програм із CP (PhD).

Також важливим чинником, що спричинив суттєвий вплив на подальший розвиток третього рівня освіти із соціальної роботи, стало утворення в межах Об'єднаної Ради університетів (The Joint University Council (JUC)) Комітету з питань освіти з соціальної роботи (The Social Work Education Committee (SWEC)). Об'єднана Рада університетів – це державна структура, створена у 1918 з метою просування інтересів вищих навчальних закладів у сферах державного управління та соціальної політики, яка у 70-х роках

минулого століття активно долучилася до просування освіти із соціальної роботи.

Сьогодні ОРУ представляє різноманітні вищі навчальні заклади Великобританії, які займаються викладанням та дослідженнями. Окрім Комітету з питань освіти з соціальної роботи (The Social Work Education Committee (SWEC)), до складу Ради входять ще два профільних комітети: Комітет з питань державного управління (The Public Administration Committee (PAC)), Комітет з питань соціальної політики (The Social Policy Committee (SPC)).

Зазначені комітети – поодиночі та разом приділяють значну увагу розвитку тісних зв'язків з державними департаментами, професійними інститутами та іншими структурами, які формують політику; забезпеченню національного форуму для обговорення проблем, які стосуються фінансування спільних досліджень, семінарів, конференцій; популяризації соціальних наук серед навчальних закладів, сервісних організацій та працедавців; підтримці зв'язків із міжнародними освітніми, професійними та міжурядовими організаціями тощо. В той час як діяльність Комітету з питань освіти з соціальної роботи Об'єднаної Ради університетів сфокусована на представництві інтересів викладачів та дослідників із соціальної роботи, які працюють у вищих навчальних закладах, коледжах та університетах Великобританії.

Однією з ключових для розвитку усіх рівнів освіти з соціальної роботи на національному рівні, та, зокрема, третього рівня, є Стратегія досліджень у сфері соціальної роботи у вищих навчальних закладах 2006-2020 (Social Work Research Strategy in Higher Education 2006 – 2020) [19]. Одним із чотирьох основних вимірів цієї стратегії є розбудова дослідницького потенціалу у соціальній роботі через збільшення кількості викладачів з соціальної роботи з відповідним науковим ступенем (післядипломної освіти) до 80% до 2020 року. Для досягнення цього, зо-

крема, в Стратегії, серед інших кроків, вказано на необхідність «продовження співпраці з Радою з питань економічних та соціальних досліджень, урядовими структурами, працедавцями, користувачами та надавачами послуг...», для розробки відповідних підходів до дослідницької освіти для викладачів, дослідників, практиків, включно з традиційними та професійними докторатами» [19 ; с. 19].

У 2005 році Рада з питань економічних та соціальних досліджень (Economic and Social Research Council), що є державною організацією, найбільшою у Великобританії з обсягів фінансування досліджень економічних і соціальних проблем, визнала соціальну роботу як окрему дослідницьку дисципліну для організації докторського навчання. Це сприяло виділенню коштів на проведення відповідних досліджень в сфері соціальної роботи та використання їх результатів для написання докторських тез.

Наразі у Великобританії існують наступні види докторських ступенів: 1) традиційні докторські ступені (PhD); 2) професійні докторські ступені (PD, DProf), які мають різну форму і структуру. Групу професійних докторських ступенів із соціальної роботи об'єднує загальна назва «доктор соціальних наук» (Doctor of Social Sciences - DSocSci); 3) докторські ступені, що присвоюються за результатами надрукованих праць, а не написаної дисертації (PhD by publication); 4) докторські ступені, що ґрунтуються на практиці (practice-based doctorate); 5) інтегровані докторські ступені (Integrated PhD), що передбачають інтегровані програми післядипломного навчання, які поєднують дослідження із навчанням [5; с. 19]. Найбільш поширеними у сфері соціальної роботи, поряд із традиційними, є професійні докторські ступені [15 ; с. 563].

В той час як в системі підготовки докторантів Великобританії спостерігається тенденція до поширення структурованих програм, які перед-

бачають виконання залікових робіт з курсу, опис різних етапів дослідження тощо), а також докторських, післядипломних, чи дослідницьких шкіл, в підготовці докторантів із соціальної роботи переважає модель індивідуального навчання [4].

Також особливістю докторських програм із соціальної роботи є невелика кількість студентів, у порівнянні з іншими спеціальностями. Така ситуація може бути пов'язана з тим, що у сфері соціальної роботи посади викладачів обіймалися, як правило, досвідченими практиками з невеликим дослідницьким досвідом. Внаслідок цього можливості спеціалістів, які могли б керувати дослідженнями докторантів, були обмеженими [14].

Однак, протягом останніх років ситуація почала змінюватися і вищі навчальні заклади Великобританії почали визнавати важливість докторського (PhD) навчання з соціальної роботи [10]. Разом з тим, набула поширення дискусія щодо спрямованості докторської освіти із соціальної роботи. Основним її питанням стало - чи ця освіта повинна бути орієнтована виключно на підготовку академічних працівників/дослідників, чи також орієнтуватися на практичну діяльність та надання послуг. Ця дискусія впливає і на визначення мети та завдань докторської освіти з соціальної роботи, а також зачіпає питання доцільності так званого «практичного докторату».

Щодо самих докторантів, то значна їх частина прагне отримати докторський ступінь з метою розвитку власних умінь та навичок проводити дослідження або ж працевлаштуватися у дослідницьких/освітніх установах. Інша частина докторантів вважає, що докторська освіта більше стосується теоретичних питань, аніж професійних, та висловлює побажання щодо їх більшої інтеграції [15].

Що стосується тематики досліджень докторантів соціальної роботи, то, згідно результатів дослідження Скоурфілда та Максвелл (Scourfield J.,

Maxwell N.) [15], основні теми дисертацій студентів докторських програм із соціальної роботи у Великобританії були присвячені проблемам дітей, молоді, сім'ї (34%); методам соціальної роботи та установам, де вона здійснюється (19%); дорослим отримувачам послуг (15%); знанням, теоріям, навичкам та/або цінностям соціальної роботи (14%); менеджменту індивідуальних послуг (9%); освіти, навчанню, професійному розвитку (8%).

Висновки. Процес формування докторської освіти з соціальної роботи у Великобританії розпочався в другій половині 20 століття. Основними його етапами можна вважати: 1) утворення в межах Об'єднаної Ради університетів, відповідальної за освітню політику, Комітету з питань освіти з соціальної роботи, діяльність якого сприяла забезпеченню представництва інтересів викладачів та дослідників із соціальної роботи; 2) визнання у 2005 році Радою з питань економічних та соціальних досліджень соціальної роботи як окремої дослідницької дисципліни для організації докторського навчання, що сприяло виділенню коштів на проведення відповідних досліджень в сфері СР і використання їх результатів для написання докторських тез; 3) затвердження Стратегії досліджень у сфері соціальної роботи у вищих навчальних закладах 2006-2020, яка передбачає розбудову дослідницького потенціалу у сфері соціальної роботи.

Особливостями докторської підготовки з соціальної роботи, на відміну від інших програм, є: переважання моделі індивідуального навчання; невелика кількість студентів; поширеність, поряд із традиційними докторськими програмами з соціальної роботи, професійних докторських програм; відсутність єдиного підходу до визначення мети та завдань докторської освіти з соціальної роботи, що може бути свідченням того, що становлення найвищого рівня освіти з соціальної роботи триває. Таким чином, актуальними є відповідні дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бойко О. М. Професіоналізація соціальної роботи у світі : сучасні тенденції / Бойко О. М. // II Міжнар. наук.-практ. конф. "Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери", (15 листоп. 2012 р.) : тези доп. / МОНМС України, Хмельн. ін-т соц. технологій Ун-ту "Україна", Хмельн. нац. ун-т [та ін. ; ред. кол.: Чайковський М. Є. та ін.]. - Хмельницький : [ХІСТ Ун-ту "Україна, 2012]. - С. 28-30.
2. Кабаченко Н.В. Докторська програма (PhD) зі спеціальності "Соціальна робота і соціальна політика" / Н.В. Кабаченко, О.М. Савчук, О.М. Бойко // - К.: Макрос, 2011. - 60 с.
3. Пічкарь О.П. Система підготовки фахівців соціальної роботи у Великій Британії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О.П. Пічкарь. - Т., 2002. - 24 с.
4. Bitusikova A. Reforming Doctoral Education in Europe / A. Bitusikova // Academe. - 2009. - № 95 (1). - P. 21 - 23.
5. Doctoral Degree Characteristics [Electronic resource] // The Quality Assurance Agency for Higher Education. - 2011. - Mode of access : URL : http://www.qaa.ac.uk/publications/informationandguidance/pages/doctoral_characteristics.aspx. - Title from the screen.
6. Harris M. Review of Postgraduate Education, M 14/96 [Electronic resource] / M. Harris // Higher Education Funding Council for England, Bristol. - 1996. - Mode of access : URL : http://www.hefce.ac.uk/Pubs/hefce/1996/m14_96.htm.
7. Kabachenko N., Boyko O. Social Work as an Academic Discipline in Ukraine // Social Policy and Social Work in Transition. - 2011. - № 2 (1). - P. 79-104.
8. Lucas J. The 'ACES' Program: supporting the continued development of social work education in Georgia and Ukraine / J. Lucas // Social Work and Social Policy in Transition. - 2010. - № 1(1). - P.16 - 31.
9. Lyons K. Researching social work: doctoral work in the UK / K. Lyons // Social Work Education. - 2002. - № 21(3). - P. 337 - 348.
10. Orme J. Why does social work need doctors? / J. Orme // Social Work Education. - 2003. - № 22(6). - P. 541 - 54.
11. Orme J. Building Research Capacity in Social Work: Process and Issues / J. Orme, J. Powell // British Journal of Social Work. - 2008. - № 38 (5) - P. 988 - 1008.
12. Park C. New Variant PhD: The changing nature of the doctorate in the UK / C. Park // Journal of Higher Education Policy and Management. - 2005. - № 27 (2). - P. 189 - 207.
13. Powell S. Professional Doctorate Awards in the UK. [Electronic resource] / S. Powell, E. Long // - Lichfield: UK Council for Graduate Education. - 2005. - Mode of access : URL : <http://www2.le.ac.uk/departments/gradschool/about/external/publications/professional-doctorates.pdf> - Title from the screen.
14. Scourfield J. Mapping the provision of professional doctorate programmes in social work: a survey of UK universities [Electronic resource] / J. Scourfield // Cardiff School of Social Sciences, Working Paper 103. - 2008. - Mode of access : URL : <http://www.cardiff.ac.uk/socsi/research/publications/workingpapers/paper-103.html>. - Title from the screen.

15. Scourfield J. *Social work doctoral students in the UK: a web-based survey and search of the index to theses* / J. Scourfield, N. Maxwell // *British Journal of Social Work*. - 2010. - № 40 (2). - P. 548 - 566.
16. Semigina T. *Social Work Education in Ukraine* / T. Semigina, I. Gryga, O. Volgina // *Ausbildung für soziale Berufe in Europa. Band 3. Mit Beiträgen über Russland, Tschechien, Ukraine, Ungarn, Rumunien, Moldawien, Finnland, Flandern/Belgien, Frankreich, Luxemburg und Liechtenstein*. Franz Hamburger, Sandra Hirschler, Gunther Sander, Manfred Wubcke (Hrsg.)- Frankfurt am Main, 2005. - P. 12 - 40.
17. Shardlow S. *An audit of doctoral students in Social Work across the UK: the need for a national network* [Electronic resource] / S. Shardlow, J. Leigh, L. Morriss // *The Higher Education Academy*. - 2012. - Mode of access : URL : http://www.heacademy.ac.uk/assets/documents/disciplines/hsc/SW-SP/An_audit_of_doctoral_students_in_social_work_across_the_UK_Shardlow_Leigh_Morriss.pdf
18. Shaw I. *Is Social Work Research Distinctive?* / I. Shaw // *Social Work Education*. - 2007. - № 26(7). - P. 659 - 669.
19. *Social Work Research Strategy in Higher Education 2006 - 2020* [Electronic resource] // *The Joint University Council Social Work Education Committee (JUC SWEC)*. - London: *The International Policy Institute*, 2006. - Mode of access : URL : http://www.juc.ac.uk/docs/strategy_JUCSWEC.pdf. - Title from the screen.